

معرفی کتاب

مجید قربانی^۱

عنوان: آیین‌ها و نمادهای تشرّف و رازورزی در افسانه‌های ایرانی

پژوهشگر: ناهید جهازی

ناشر: تهران: بهین

نوبت چاپ: ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

صفحات: ۲۱۹

قیمت: ۳۰/۰۰۰ تومان

کتاب «آیین‌ها و نمادهای تشرّف و رازورزی در افسانه‌های ایرانی» اثری است که به مهم‌ترین جنبه‌های افسانه‌ها؛ یعنی آموزش کودکان و چگونگی پشت سر گذاشتن مرحله کودکی و رسیدن آنها به بلوغ می‌پردازد. تشرّف که به معنی گذار از مرحله کودکی به نوجوانی است، از دید پراپ، مردم‌شناس، مهم‌ترین عنصر در افسانه‌هاست که تاکنون در افسانه‌های ایرانی به آن پرداخته نشده است؛ به عبارتی دیگر شخصیت کودک تحت تأثیر آیین‌های پنهان آموزش در افسانه‌ها مرحله گذار را پشت سر گذاشته و وارد بزرگترین مرحله زندگی یعنی نوجوانی، بلوغ یا بزرگسالی می‌شود (داستان‌های گذر از هفت‌خوان که به شکل‌های مختلف در اساطیر همه سرزمین‌ها آمده، نمونه‌ای از آیین تشرّف و رازورزی است). در این اثر مراحل مختلف گذار در افسانه‌ها و آیین‌های ایرانی شرح و به صورت عملی این عناصر در چندین افسانه تحلیل و بررسی شده

ghorbanimajid@gmail.com

۱. کارشناسی ارشد مردم‌شناسی، رایانامه:

۱۹۰ ❖ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

است. در همین راستا چندین افسانه مرتبط با بحث از گنجینه ارزشمند زنده‌یاد استاد ابوالقاسم انجوی شیرازی که تاکنون چاپ نشده، آورده شده است.

آلن داندس فولکلورشناس دانشگاه کالیفرنیا، ارتباط وقایع قصه با قهرمان را دال بر ریشه داشتن قصه در مراسم آیینی می‌داند و تمام حوادث یک قصه را به سه گروه تقسیم می‌کند: ۱- آنهایی که با تولد قهرمان ارتباط دارند؛ ۲- آنها که با دستیابی او به تخت سلطنت مرتبط هستند و ۳- آنهایی که درباره مرگ او هستند. اینها را می‌توان با مراسم اصلی تولد، تشریف و مرگ مقایسه کرد. در واقع مخاطب قصه‌ها که معمولاً کودکان هستند همراه با قهرمان قصه به سفر می‌روند. در این سفر قهرمان با خطرهای ماجراهای متعدد روبرو می‌شود. همچنان که قهرمان قصه در طی سفر به کشف استعدادها و توانایی‌های خود نائل می‌شود، مخاطب نیز آگاهی پیدا می‌کند و در این آگاهی که لازمه سن بلوغ است جایگاه خویش را در هستی جستجو می‌کند. هر تصویر تخیلی در افسانه‌ها بیانگر یک معنای رازآموزانه است که با زبان نمادین همزمان به ذهن خودآگاه و ناخودآگاه مخاطب نفوذ می‌کند. در فصل دوم این کتاب، کارکردهای آیین بررسی شده که حاوی مطالب خواندنی و ارزشمندی است. یکی از مواردی که در کارکردها به آن اشاره شده، رفع بلااست و این‌گونه بیان شده است که مردم زمان ما هنوز هم با روح، آل، غول، جن، پری، دیو و موجودات افسانه‌ای درگیرند. این عناصر در کنار انسان‌ها زندگی و ذهن‌ها را درگیر خود می‌کنند؛ زیرا آنان از نظر انسان‌ها، قدرتی دارند که می‌توانند روح و جسم انسان را به بند بکشند. انسان گرفتار بر اساس سنت و آیین و با شرکت در مراسم خاص، اهدای قربانی و توسل به نذر و نیاز و دعا سعی می‌کند خود را از بند رها کند. از کارکردهای دیگر آیین به حل مشکل اشاره شده و آمده است برگزارکنندگان آیین‌ها در حقیقت برای مهار حوادثی که ممکن است در آینده روی دهد، این مراسم را اجرا می‌کنند؛ افسانه‌ها نیز راه‌های برخورد با مشکلاتی که ممکن است در آینده کودکان با آنها مواجه شوند، آموزش می‌دهند و با تأثیر بر ناخودآگاه، کودکان را برای زندگی دشوار و پر مسئولیت آینده آماده می‌سازند.

در پایان گفتنی است یکی از مزایای این کتاب این است که افسانه‌های ایرانی و آیین‌های مرتبط با آن را به شکل جذاب در اختیار علاقه‌مندان قرار داده است.

عنوان: جامعه‌شناسی پوشاک سنتی و زیورآلات زنان ایران زمین

پژوهشگر: معصومه محمدی سیف

ناشر: تهران، اندیشه احسان

نوبت چاپ: ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ جلد

صفحات: ۵۸۷

قیمت: ۱۱۵/۰۰۰ تومان

کتاب جامعه‌شناسی پوشاک سنتی و زیورآلات زنان ایران زمین اثری از معصومه محمدی سیف مشتمل بر بیست و دو فصل است که هر فصل آن پوشاک و زیورآلات زنان یک قوم/ ناحیه را به طور کامل توضیح داده است؛ پوشاک سنتی زنان ترک همدان، گیلان، مازندران، ارامنه، گرجی، ترکمن، کهگیلویه و بویراحمد، آذربایجان، کردستان، گُرد ایلام، گُرد خراسان، سمنان، سیستان و بلوچستان، لرستان، لک، خوزستان، هرمزگان، اصفهان، قُم، قشقایی و قزوین.

پوشاک سنتی زنان ایرانی تجلی‌گاه فرهنگ و هنرهای اقوام ایرانی است که از تنوع، زیبایی و جذابیت‌های خاصی برخوردار بوده و انتقال آن به نسل‌های آینده با توجه به تحولات اوضاع اجتماعی در دوران جدید بسیار ارزشمند است.

در این کتاب نویسنده برای بیان اهداف خود از روش توصیفی - تحلیلی و تکنیک‌های اسنادی و میدانی (مشاهده) بهره جسته و با توصیف دقیق زیبایی‌های پوشاک سنتی، بر جنبه‌های زیبایی‌شناسی این نوع پوشاک تأکید کرده است. در سرزمین ایران، از دوران باستان تاکنون، لباس از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. متون تاریخی، ایرانیان را ملتی خوش‌پوش و برازنده دانسته‌اند و گفته شده است هر چقدر فرد، لباس بهتری داشته باشد مورد توجه و احترام بیشتری قرار می‌گیرد. همچنین از دیرباز، پوشاندن بدن، نشانه شرم و حیا بوده است. امروزه، جامعه‌شناسان در بررسی‌های خود درباره اقوام، جوامع،

۱۹۲ ❖ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

ایلات و اقشار مختلف اهمیتی خاصی برای پوشاک و زیورآلات آنان قائل‌اند و نقش پیام‌های موجود در نقوش زیورآلات و شیوه آرایش را در شناسایی اقوام کمتر از خود لباس نمی‌دانند. در واقع، بررسی پوشاک، می‌تواند اطلاعات مهمی درباره سیر تحول تاریخی، زیباشناسی، اعتقادات، طبقات اجتماعی و پیشرفت به‌ویژه در زمینه نساجی و پارچه‌بافی یک قوم یا تمدن ارائه دهد. در این میان نمی‌توان تأثیر سنت‌ها و ریشه‌های فرهنگی و حتی شرایط جغرافیایی و معیشتی را بر سبک پوشاک از نظر دور نگه داشت. ایران در طول تاریخ محل تاخت و تاز اقوام گوناگون بوده و به این ترتیب هر یک از این اقوام هم‌چنان که از فرهنگ ایران تأثیر پذیرفته‌اند، به نحوی تأثیرگذار نیز بوده‌اند. در واقع اهمیت و ضرورت پرداختن به این موضوع را می‌توان بدین شکل عنوان کرد که لباس نیز مانند زبان، هویت قومی، اجتماعی و جغرافیایی و وابستگی‌های صنفی، مذهبی و شأن و منزلت اجتماعی و اقتصادی مردم را مشخص می‌کند. پژوهشگر برای اینکه عملکرد اجتماعی و فرهنگی پوشاک در هویت‌بخشی به اعضای جامعه را بشناسد، لازم است تن‌پوش‌های مردم را همچون مجموعه‌ای از علائم زبانی، مادی بررسی و تحلیل کند؛ نتیجه‌ای که حاصل می‌شود این است که همچنان که می‌توان با تغییر زبان یک قوم هویت قومی یا فرهنگی مردم آن قوم را تغییر داد و از میان برد، از راه تغییر لباس اقوام نیز می‌توان از آنها هویت‌زدایی کرد. در این پژوهش که پوشاک زنان اقوام نواحی ایرانی مطالعه شده، نگارنده اعتقاد دارد که «پوشاک» نمایشگر آداب و عادات مردمان یک جامعه است و از طریق ویژگی‌های موجود در خود، می‌تواند با انسان‌ها ارتباط برقرار کند. نوع پوشش بانوان، نحوه حضور آنان در عرصه‌های فرهنگی و فعالیت‌های اجتماعی را نشان می‌دهد. پژوهشگر در این اثر از انواع فرهنگ‌نامه و لغت‌نامه‌های تخصصی و مطالعات تاریخ‌نگاری بهره برده و در پایان کتاب تصاویری از پوشاک سنتی بعضی اقوام نواحی ارائه کرده است که اگر به اقوام/نواحی بیشتری اشاره می‌شد بر غنای مطلب می‌افزود. همچنین اگر در چاپ کتاب به دلیل حجم بالای آن دقت بیشتری اعمال می‌شد؛ بر ماندگاری این اثر ارزشمند می‌افزود.

عنوان: خشت طلا و هشت افسانه دیگر از فرهنگ مردم ایران زمین

به روایت: استاد علی گرامی جندقی

به کوشش: لسان الحق طباطبایی

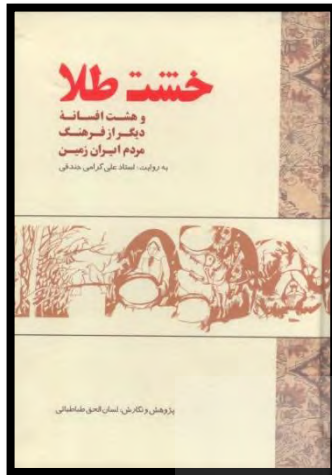
ناشر: تهران، بهین

نوبت چاپ: ۱۳۹۶

شمارگان: ۳۰۰ جلد

صفحات: ۲۱۱

قیمت: ۲۱/۰۰۰ تومان

کتاب «خشت طلا و هشت افسانه دیگر از فرهنگ مردم ایران زمین» روایتی است از استاد علی گرامی جندقی، راوی گمنام افسانه‌های ایرانی که به همت جناب آقای لسان‌الحق طباطبایی به زیور طبع آراسته شده است. نگارش این کتاب از سال ۱۳۹۰ شروع و به دلیل وقفه‌ای که در روایت قصه‌ها اتفاق افتاده در نیمه سال ۱۳۹۲ به اتمام رسیده است.

یکی از ویژگی‌های این کتاب، نقل قصه به همان شکلی است که راوی آن را تعریف کرده است؛ در واقع مخاطب، هر داستان از این کتاب را با زبان و گویش محلی جندقی می‌خواند و به همین دلیل است که خواندن کتاب برای مخاطبان جذاب و پرکشش است. فضای داستان‌ها در گذشته سیر می‌کند و گویی بزرگان خانواده با همان گویش‌های خاص خودشان این داستان‌ها را برای شما نقل می‌کنند.

داستان‌هایی که در این کتاب روایت شده عبارت‌اند از: «خشت طلا»، «شاه‌عباس و شال تیرمه»، «سفر کربلا»، «شهر سبز»، «دو برادر»، «علی تنبله و مادرش»، «شیرمرد آسیابان»، «خاله خاتونک» و «پادشاه نیمچکو». از این میان: «خشت طلا»، اولین داستانی است که در این کتاب نقل شده و روایت پیرمردی است که پیشه‌اش خارکنی است و پسرش هم در این کار او را یاری می‌کند؛ اما برحسب اتفاق روزی دختر پادشاه را

می بیند و یک دل نه صد دل عاشقش می شود و داستان با جذابیت خواندنی خود ادامه می یابد. «سفر کربلا» داستان دیگری است که در آن دو جوان و یک پیرمرد به قصد رفتن به کربلا همسفر می شوند و بنا به شرطی که می گذارند، پیرمرد مجبور به انجام دادن کاری می شود که پای دختر پادشاه را به ماجرا باز می کند و داستانی جالب روایت می شود. داستان جالب دیگر، «دو برادرون» است که یکی از آنها عاقل و دیگری نادان است. آنها بعد از مرگ پدر و به اصرار برادر عاقل، ارث پدر را بین خود تقسیم می کنند که همانند بیشتر قصه ها فرد نادان فریب می خورد و ماجراهایی جالب و خواندنی اتفاق می افتد. نکته مهم در این جا حضور راوی قصه ها؛ یعنی استاد علی جنادقی است که گنجینه ای از داستان در سینه دارد و شایسته است که روایانی همچون ایشان، ارج نهاده شوند و داستان های نقل شده جمع آوری و برای علاقه مندان حوزه فولکلور منتشر شود. با وجود خصوصیت های ارزنده ای که این کتاب دارد، به نظر می رسد در فهرست مطالب کتاب نوع فونتی که به کار رفته مناسب نبوده است و کمی مخاطب را در جستجوی مطالب دچار مشکل می کند. تدوین و تنظیم بهتر، شیرینی خواندن کتاب را برای مخاطب چند برابر می کند.